

**דו"ח מסכם מקוצר למחקר: "מכוונות לעצמי אל מול מכוונות לסביבה בקרב כבדי שמיעה:
השפעות נפשיות פוטנציאליות של השתלבות בחברה השומעת"**

פרטי הדוקטורנטית: אדוה איכנגרין, המחלקה לפסיכולוגיה, האוניברסיטה העברית.
פרטי המנחים: פרופ' דן הופיין ופרופ' איתן בכר, המחלקה לפסיכולוגיה, האוניברסיטה העברית.

השערות המחקר:

השערת המחקר הראשונה הינה, שבוגרים כבדי שמיעה מילדות אשר שוקמו ושולבו לכל אורך ילדותם וגיל ההתבגרות יפגינו מכוונות גבוהה יותר לסביבה, ונמוכה יותר לעצמי, ביחס לקבוצת בקורת שומעת.

ההשערה השניה היא שמשתנים מסויימים בעברם של הנבדקים כבדי-השמיעה מהווים גורמי סיכון המנבאים מכוונות גבוהה לסביבה ונמוכה לעצמי בבגרות. משתנים אלו משתייכים לארבעה תחומים (בסוגריים מפורטים כיווני המשתנים אשר משוערים כקשורים למכוונות גבוהה לסביבה ונמוכה לעצמי):

1. חווית העצמי של הילד/ה בהקשר ללקות השמיעה (תפיסת העצמי כפגום בשל לקות השמיעה).

2. מידת המאמץ השיקומי (שיקום אינטנסיבי).

3. מידת המצוקה החברתית (קשיים חברתיים בשילוב בכיתה השומעת, העדר קשר עם לקויי שמיעה מחוץ לבית הספר).

4. מידת התמיכה ההורית (התיחסות הורית אשר רואה בלקות פגם מחד, ומאידך אינה מכירה בצרכים של הילד הקשורים ללקות. העדר תקשורת עם ההורים על קשיים).

השערת המחקר השלישית הינה שמכוונות גבוהה לסביבה ונמוכה לעצמי תבואנה לידי ביטוי בהווה לא רק בקושי להכיר ולתת ביטוי לחלקי העצמי באופן כללי, אלא גם בקושי לקבל את חלקי העצמי הקשורים בלקות השמיעה ולתת ביטוי לצרכים הקשורים בה.

שיטה (תכנית העבודה כפי שנמסרה לאגודה בוצעה במלואה):

עבור בדיקת השערה 1:

נעשתה השוואה בין מדגם של 88 סטודנטים כבדי-שמיעה לבין קבוצת בקורת של 88 סטודנטים שומעים אשר הותאמה אליהם. המשתנים התלויים – מדדי מכוונות לעצמי ולסביבה – נמדדו באמצעות שאלוני דיווח עצמי. המשתנה 'מכוונות לעצמי' נמדד באמצעות השאלונים:

"מכוונות לעצמי" – בודק מודעות עצמית לצרכים ולתחושות; יכולת לבטא כלפי חוץ רגשות ותחושות באופן ספונטני וכנה; תחושה של ניתוק בהקשר חברתי (נתק, או פער, בין העצמי לסביבה או תחושה של ניתוק רגשי בהקשר חברתי). שאלון מקורי אשר פותח ותוקף בשלבי ההכנה למחקר זה.

הפריטים נבחרו לשאלון לאחר שיפוט של ארבעה פסיכולוגים בכירים. לאחר העברתו למדגם של 226 סטודנטים הוצאו פריטים חריגים ונעשו תיקוני ניסוח. השאלון הועבר לאחר מכן למדגם נוסף של 208 סטודנטים אשר על פי נתוניו אוששו מהימנותו, תוקף המבנה הפנימי (על-פי ניתוח גורמים) ותוקף המבנה החיצוני של השאלון (על-פי מתאמים עם שאלוני אישיות אחרים).

"נחישות (דטרמינציה) עצמית" – מורכב מסקלה הבודקת תחושה של חיבור לעצמי ומסקלה הבודקת תחושה של בחירה חופשית ביחס להתנהגות. תורגם לראשונה לעברית ותוקף בשלבי ההכנה למחקר זה. בוצעו תרגום ותרגום חוזר ע"י מתרגמת מקצועית ושלושה אקדמאים דוברי אנגלית לשאלון: Self Determination Scale (Sheldon & Deci, 1996). לאחר העברתו למדגם של 226 סטודנטים נעשו תיקונים סופיים. השאלון הועבר לאחר מכן למדגם נוסף של 208 סטודנטים אשר על פי נתוניו אוששו מהימנותו, תוקף המבנה הפנימי (על-פי ניתוח גורמים) ותוקף המבנה החיצוני של השאלון (על-פי מתאמים עם שאלוני אישיות אחרים).

המשתנה 'מכוונות לסביבה' נמדד באמצעות השאלונים:

"מכוונות לסביבה" – בודק רגישות לשיקוף מצד אחרים לגבי תחושותיו של הנבדק, הזדקקות לאישור וקבלה מצד הסביבה לגבי הבעת רגשות ומחשבות, ונטיה להיענות לציפיות ומשאלות הזולת. שאלון מקורי אשר פותח ותוקף בשלבי ההכנה למחקר זה. הפריטים נבחרו לשאלון לאחר שיפוט של שלושה פסיכולוגים בכירים. לאחר העברתו למדגם של 226 סטודנטים נעשו תיקונים סופיים. השאלון הועבר לאחר מכן למדגם נוסף של 208 סטודנטים אשר על פי נתוניו אוששו מהימנותו, תוקף המבנה הפנימי (על-פי ניתוח גורמים) ותוקף המבנה החיצוני של השאלון (על-פי מתאמים עם שאלוני אישיות אחרים).

"פחד מהערכה שלילית" – בודק פחד מלהיות מוערך באופן שלילי ע"י אחרים. תורגם לראשונה לעברית ותוקף בשלבי ההכנה למחקר זה. בוצעו תרגום ותרגום חוזר ע"י מתרגמת מקצועית ושלושה אקדמאים דוברי אנגלית לשאלון: Brief Fear of Negative Evaluation Scale (Leary, 1983). לאחר העברתו למדגם של 226 סטודנטים נעשו תיקונים סופיים. השאלון הועבר לאחר מכן למדגם נוסף של 208 סטודנטים אשר על פי נתוניו אוששו מהימנותו, תוקף המבנה הפנימי (על-פי ניתוח גורמים) ותוקף המבנה החיצוני של השאלון (על-פי מתאמים עם שאלוני אישיות אחרים).

"רציה חברתית" (כהן, 1970): בודק נטיה לתיאור עצמי במונחים רצויים מבחינה חברתית. תרגום לעברית של Social Desirability Scale (SDS) (Crowne & Marlowe, 1960). לאור דפוס הקשרים של שאלון זה עם יתר השאלונים הוא מוקם במחקר כקווריאט מחד, וכבודק היבט מסוים של מכוונות לסביבה מאידך.

ניתוחים סטטיסטיים מרכזיים: הבדלים בין קבוצות המחקר והבקורת במדדי מכוונות לעצמי ולסביבה נבדקו באמצעות ניתוח שונות ANOVA עבור שאלון הרציה החברתית, ולאחריו שתי רגרסיות מרובות עבור מדדי מכוונות לעצמי, ושתי רגרסיות מרובות עבור מדדי מכוונות לסביבה (משתנים תלויים). בצעד הראשון הוכנס כמנבא משתנה הרציה החברתית, ובצעד השני הוכנס משתנה השייך הקבוצתי (מחקר/בקורת).

עבור בדיקת השערה 2:

למדידת המשתנים המנבאים, נעשו ראיונות עומק בני שעה או יותר עם כל 88 הנבדקים כבדי השמיעה. לשלב הראיונות קדם שלב של ראיונות חלוץ בו בוצעו ראיונות עם 12 מראויינים כבדי שמיעה, אשר שימש לגיבוש פרוטוקול שאלות הראיון ופרוטוקול ניתוח הראיון. לקראת סיום שלב החלוץ נעשתה הכשרה לשתי עוזרות מחקר עבור ביצוע הראיונות וציינונם. הראיונות צוייננו באופן כמותני על פי 11 קטגוריות שונות הבודקות אצל המראויינים משתנים אישיותיים, משפחתיים וחברתיים בעבר ובהווה. כל ראיון צויינן ע"י החוקרת ושתי המעריכות, כולן מתחום הפסיכולוגיה הקלינית, הפסיכולוגיה השיקומית, או החינוך המיוחד, והציונים הסופיים נקבעו עפ"י קביעת הרוב. בנוסף לראיונות נמדדו גם אינטנסיביות התכנית השיקומית ומידת פעילויות הפנאי הלא מילוליות שחוו המראויינים בעברם. המדידה נעשתה באמצעות טפסי דיווח עצמי אשר פותחו במחקר.

ניתוחים סטטיסטיים מרכזיים: נעשו ארבעה ניתוחי שונות רב משתניים בניכוי רציה חברתית MANCOVA כאשר בכל ניתוח נבחר משתנה מנבא אחר כמשתנה ב"ת. ניתוחי השונות נעשו בנפרד עבור מדדי מכוונות לעצמי ובנפרד עבור מדדי מכוונות לסביבה.

עבור בדיקת השערה 3:

למדידת יחסם של הנבדקים כבדי-השמיעה אל לקות השמיעה בהווה, ענו כל הנבדקים (N=88) על שאלון 'אסטרטגיות תקשורת'. שאלון זה תורגם לראשונה במחקר ותוקף בשלבי ההכנה. בוצעו תרגום ותרגום חוזר ע"י מתרגמת מקצועית ושלושה אקדמאים דוברי אנגלית לסקלות מתוך השאלון: Communication Profile for the Hearing Impaired (Demorest & Erdman, 1987). בהעברתו למדגם קודם של 219 לקויי שמיעה אוששו מהימנויות הסקלות והתוקף הפנימי (ניתוח גורמים) של השאלון.

בנוסף לשאלון צוייננו בראיונות העומק מספר משתנים הקשורים ליחסם של המראויינים אל לקות השמיעה בהווה.

ניתוחים סטטיסטיים מרכזיים: נעשו ארבע רגרסיות מרובות עבור ארבעת מדדי מכוונות לעצמי ולסביבה (כמשתנים תלויים), כאשר משתנה הרציה החברתית הוכנס כמנבא בצעד הראשון, ובצעד השני הוכנסו משתנים הבודקים היבטים רגשיים והתנהגותיים ביחסם של המראויינים ללקות השמיעה בהווה.

איסוף הנתונים:

קבוצת המחקר כללה סטודנטים וסטודנטיות במוסדות להשכלה גבוהה ברחבי הארץ בגילאי 18-30 (M=24.1, SD=2.5) אשר לקות השמיעה החלה אצלם בגילאי 0-3. תנאים נוספים להכללתם במחקר היו שילוב יחידי בכיתות החינוך הרגיל במשך כל שנות לימודיהם בבית הספר, ושימוש בשמיעה ודיבור כדרך תקשורת יחידה או מרכזית. הפניה אל הסטודנטים נעשתה בדרכי הפרסום הבאות: ארגונים הנותנים שירות ללקויי שמיעה, מכוני שמיעה, רכזי נגישות באוניברסיטאות, מודעות דרושים

לסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה, ואתר דרושים כללי ארצי. תמורת ההשתתפות ניתן תשלום. מתוך 91 פונים מתאימים נפסלו שלושה, עקב קשיי שפה ותקשורת משמעותיים אשר הציבו אותם במקום חריג ביחס לאוכלוסיית המחקר. מתוך קבוצת המחקר הסופית אשר הכילה 88 נבדקים, אדם אחד בלבד למד במסגרת משולבת, אך שהה בה רק בכיתות א' ו-ב' כחלק מקליטתו בארץ, ולאחר מכן הועבר לכיתות רגילות – ועל כן הוחלט להשאירו במחקר. מתוך 88 המרוואיינים, תשעה לא היו סטודנטים בעת השתתפותם במחקר, אך היו בתהליכי תכנון לימודים או לימודים במכינה (חלקם החלו ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה זמן קצר לאחר השתתפותם במחקר). כמו כן, 12 מן המשתתפים במחקר סיימו את לימודיהם בטרם קיום הראיון בטווח של לא יותר משנתיים. לקיוות השמיעה של המשתתפים במחקר נעו מלקות דו-צדית קלה או לקות חד-צדית, ועד ללקות דו-צדית עמוקה. לחמישה מהנבדקים היו לקויות נוספות נראות (עיוות באזור האוזן או הפנים, צליעה), ולשלושה לקויות בלתי נראות (הפרעות קשב, תתרנות).

קבוצת הבקורת הורכבה מסטודנטים שומעים באוניברסיטה העברית. מתוך מאגר של 204 נבדקים הותאמה קבוצה של 88 על-פי הקריטריונים הבאים אשר התקבלו בדיווח עצמי: גיל, מגדר, מס' שנות לימוד, השכלת הורים (מיצוע השכלת אב ואם), מס' אחים, מצב סוציאקונומי (מיצוע מצב משפחתי סוציאקונומי בילדות ובהווה), דתיות, קיומם של בן/בת זוג, מצב זוגיות ההורים (האם חיים ביחד). נערכו מבחנים פרמטריים (T-test) וא-פרמטריים (מאן וויטני, חי בריבוע) לבדיקת הבדלים בכל המשתנים הללו בין קב' המחקר לבקורת המותאמת אליה. לא נמצאו הבדלים מובהקים עבור $P < 0.05$.

עיקרי תוצאות המחקר:

השערה ראשונה: הבדלים בין המחקר לבקורת במדדי מכוונות לעצמי ולסביבה

בניתוח שונות ANOVA נמצאו הבדלים מובהקים בין המחקר לבקורת בממד הרציה החברתית, כאשר כבדי-השמיעה הציגו רציה חברתית גבוהה יותר.

$$F=3.28 (1,174), p \text{ one-tailed} < .05, \text{ Partial Eta Square}=.02$$

בשונה משאר מדדי מכוונות לסביבה, רציה חברתית מקיים קשר חיובי עם תוצאות 'טובות' יותר במדדים האישיותיים (מכוונות נמוכה לסביבה ומכוונות גבוהה לעצמי). כדי לנכות את השפעתו הוא הוכנס כמשתנה מנבא בצעד ראשון ברגרסיה מרובה (לא ניתן להשתמש בו כקווריאט בניתוח שונות בשל הבדלי הממוצעים בו בין המחקר לבקורת).

נעשו שני ניתוחי רגרסיה מרובה עבור שני מדדי מכוונות לעצמי. בצעד הראשון הוכנס משתנה הרציה החברתית, ובצעד השני משתנה השיוך הקבוצתי (מחקר/בקורת). עבור השערה חד-צדית לא נמצאו תוצאות מובהקות למשתנה השיוך הקבוצתי עבור $p \text{ one-tailed} < .05$.

נעשו שני ניתוחי רגרסיה מרובה עבור שני מדדי מכוונות לסביבה. בצעד הראשון הוכנס משתנה הרציה החברתית, ובצעד השני משתנה השיוך הקבוצתי (מחקר/בקורת). עבור השערה חד-צדית נמצאו תוצאות מובהקות עבור שני מדדי מכוונות לסביבה, כאשר כבדי-השמיעה מציגים מכוונות גדולה יותר לסביבה ביחס לבקורת השומעת.

תיקון Bonferroni Holm לשמירה על רמת מובהקות $p < 0.05$ one-tailed עבור שני הניתוחים מותר את שאלון מכוונות לסביבה (Δ Adjusted R square = .06, adjusted p=.001) ואת שאלון פחד מהערכה שלילית (Δ Adjusted R square = .02, adjusted p=.035) מובהקים.

סיכום: ההשערה הראשונה אוששה עבור המשתנה מכוונות לסביבה ולא אוששה עבור המשתנה מכוונות לעצמי. כבדי-שמיעה אשר חוו תהליכי שיקום ושילוב מילדותם מפגינים כקבוצה מכוונות גבוהה יותר לסביבה (נטיה להתאים עצמם לצרכים וציפיות של אחרים ורגישות לאופן שבו אחרים תופסים אותם, על חשבון מתן קשב וביטוי לחלקי העצמי) ביחס לשומעים. עם זאת, הם אינם מפגינים כקבוצה פחות מכוונות לעצמי ביחס לקב' הבקורת (מודעות וחיבור רגשי לעולם הפנימי, יכולת לבטא חלקי עצמי באופן אותנטי ביחסים בין-אישיים).

השערה שניה: איתור משתנים המנבאים את המצב האישיותי בבגרות

על סמך ההשערה התיאורטית ונתונים שהתקבלו ממתאמי פירסון נבחרו ארבעה משתנים מנבאים לייצג ארבע זירות בתהליכי השיקום והשילוב, כולם עבור גיל הילדות וההתבגרות:
1. מידת התמיכה ההורית: יחס הורים אל הילד שהינו אובר-נורמטיבי (התכחשות ללקות/לצרכים הקשורים בה).

2. אינטנסיביות השיקום: אינטנסיביות התכנית השיקומית.

3. חווית העצמי בהקשר ללקות השמיעה: חווית הלקות כמרכזית בזהות עצמית/תחושת חריגות.

4. מידת הרווחה החברתית: איכות הקשר החברתי עם בני הגיל השומעים.

לאור העדר קיומם של הבדלים בממוצעי הרציה החברתית במבחני T-Test עבור ארבעת המשתנים המנבאים, הוחלט לנכות את השפעת משתנה הרציה החברתית באמצעות הכנסתו כקווריאט בניתוח שונות.

עבור המשתנה מכוונות לעצמי נערכו ארבעה ניתוחי שונות MANCOVA, כאשר המשתנים התלויים היו שני מדדי מכוונות לעצמי, הקווריאט היה רציה חברתית, והמשתנים המנבאים (בכל ניתוח נמדד משתנה מנבא אחד): יחס אוברנורמטיבי של ההורים, אינטנסיביות השיקום, זהות עצמית/תחושת חריגות, קשר עם שומעים.

עבור המודל הכללי של ה-MANCOVA (עבור המשתנה המתוור): תיקון Bonferroni Holm לשמירה על רמת מובהקות $p < 0.05$ one-tailed עבור ארבעה ניתוחים מותר מובהקים את שני המשתנים הבאים:

זהות עצמית/תחושת חריגות: $F=5.17 (2,84)$, adjusted p=.015, Partial Eta Square=.11

קשר עם שומעים: $F=3.71 (2,84)$, adjusted p=.043, Partial Eta Square=.08

עבור האנובות בתוך ניתוחי השונות (עבור המשתנים המתווכים): תיקון Bonferroni Holm לשמירה על רמת מובהקות $p < 0.05$ one-tailed עבור שמונה ניתוחים מותר מובהקים את המשתנה זהות עצמית/תחושת חריגות עבור מדד מכוונות לעצמי (adjusted p=.031) ועבור מדד דטרמינציה עצמית

(adjusted p=.050), ועל גבול המובהקות את המשתנה קשר עם שומעים עבור מדד מכוונות לעצמי (adjusted p=.055).

סיכום ניתוחי המודלים והאנובות עבור מדדי מכוונות לעצמי: מתוך ארבעה נמצאו שני משתנים מנבאים מובהקים - זהות עצמית/תחושת חריגות ואיכות הקשרים החברתיים עם שומעים. כיוון הקשר תואם את ההשערות, דהיינו חווית לקות השמיעה בילדות כחלק מרכזי בזהות העצמית המסמן את הילד כחריג, וקשיים חברתיים עם ילדים שומעים בשילוב, קשורים למכוונות מופחתת לעצמי בבגרות.

עבור המשתנה מכוונות לסביבה נערכו ארבעה ניתוחי שונות MANCOVA, כאשר המשתנים התלויים היו שני מדדי מכוונות לסביבה, הקווריאט היה רציה חברתית, והמשתנים המנבאים (בכל ניתוח נמדד משתנה מנבא אחד): יחס אוברנורמטיבי של ההורים, אינטנסיביות השיקום, זהות עצמית/תחושת חריגות, קשר עם שומעים.

עבור המודל הכללי של ה-MANCOVA (עבור המשתנה המתווך): תיקון Bonferroni Holm לשמירה על רמת מובהקות $p < 0.05$ one-tailed עבור ארבעה ניתוחים מותר מובהקים את שני המשתנים הבאים:

יחס הורים אובר-נורמטיבי: $F=3.96 (2,84)$, adjusted p=.046, Partial Eta Square=.09.

אינטנסיביות התכנית השיקומית: $F=3.55 (2,84)$, adjusted p=.049, Partial Eta Square=.08.

עבור האנובות בתוך ניתוחי השונות (עבור המשתנים המתווכים): תיקון Bonferroni Holm לשמירה על רמת מובהקות $p < 0.05$ one-tailed עבור שמונה ניתוחים מותר מובהקים את המשתנה יחס הורים אובר-נורמטיבי עבור מדד מכוונות לסביבה (adjusted p=.034) ואת המשתנה אינטנסיביות השיקום עבור מדד מכוונות לסביבה (adjusted p=.044).

סיכום ניתוחי המודלים והאנובות עבור מדדי מכוונות לסביבה: מתוך ארבעה נמצאו שני משתנים מנבאים מובהקים - יחס הורים אובר-נורמטיבי ואינטנסיביות התכנית השיקומית. כיוון הקשר תואם את ההשערות, דהיינו הורים אשר התייחסו לילד/ה בצורה אובר-נורמטיבית (התכחשו ללקות או לצרכים הקשורים אליה), ותכנית שיקום אינטנסיבית, קשורים למכוונות מוגברת לסביבה בבגרות.

לסיכום בדיקת ההשערה השניה, נתגלתה בקרב קבוצת המחקר דיפרנציאציה בגורמי הסיכון אשר נמצאו קשורים למדדים האישיים. העדר מכוונות לעצמי בבגרות נמצא קשור למצוקה חברתית בשילוב בילדות ובגיל ההתבגרות, בעוד שמכוונות מוגברת לסביבה בבגרות נמצאה קשורה לסביבה משפחתית אשר מחד עירבה את הילד בתכנית שיקומית אינטנסיבית, ומאידך שידרה לו מסר לפיו הוא נורמטיבי לחלוטין ('ילד שומע') גם במצבים בהם צרכיו נותרו שונים (גם לאחר השיקום).

השערה שלישית: הקשר בין מכוונות לעצמי ולסביבה לבין היחס ללקות השמיעה בבגרות

מתאמי פירסון הצביעו על קיומו של קשר מובהק בין שאלון הרציה החברתית לבין משתנים הקשורים ביחסם בהווה של הנבדקים ללקות השמיעה. על-כן הוכנס רציה חברתית כמשתנה מנבא ברגרסיה (ולא כקווריאט בניתוח שונות).

נעשו 4 רגרסיות מרובות עבור ארבעת מדדי מכוונות לעצמי ולסביבה. בצעד הראשון הוכנס משתנה הרציה החברתית, ובצעד השני הוכנסו המשתנים: סקלה מאוחדת מתוקנת רגשית/לא אדפטיבית, אסטרטגיות מילוליות, אסטרטגיות לא מילוליות, קשר עם לקויי שמיעה בהווה.

בכל הניתוחים המשתנה המנבא המובהק היחיד (מלבד הרציה החברתית) שהתקבל היה **הסקלה**

הרגשית/לא אדפטיבית, להלן נתוני הסקלה במשוואות הרגרסיה:

מכוונות לעצמי: p two-tailed <.000, Δ Adjusted R square = .18

נחישות (דטרמינציה) עצמית: p two-tailed <.000, Δ Adjusted R square = .18

מכוונות לסביבה: p two-tailed <.000, Δ Adjusted R square = .14

פחד מהערכה שלילית: p two-tailed <.000, Δ Adjusted R square = .16

סיכום: ההשערה השלישית אוששה. מכוונות גבוהה לסביבה ונמוכה לעצמי קשורות לתפיסה שלילית של לקות השמיעה, בושה בה, ודפוס המנעותי בתקשורת הנובע מרצון להסתיר את הלקות.

השלב בו נמצאת עבודת המחקר:

עבודת הדוקטורט נמצאת בתחילת שלב הכתיבה, אשר יכלול מבוא תיאורטי, תיאור המחקר לפרטיו, פירוט כל הניתוחים (המרכזיים והאקספלורטיביים) אשר נעשו במסגרת המחקר, ועיגונם בדיון והסקת מסקנות. העיבוד התיאורטי של תוצאות המחקר יתמקד הן בהיבטים נפשיים של תהליכי שיקום ושילוב, והן בתרומתם של הממצאים האמפיריים להבנת המושג התיאורטי-קליני 'הגנת עצמי כוזב'.